

**ВЛАДИМИР
ПИШТАЛО**

**ПЕСМА
О ТРИ
СВЕТА**

СВЕТА ГЕОМЕТРИЈА

ПРОЛОГ

Са десне стране кревета, седела је Магдалена Бућа, прва мртва жена коју сам видела. Иза Магдалене су седели моји мртви. Пружали су руке ка мени. Иза њих се отворио тунел. Тишина је тукла као музика. Мајчински мрак је звао.

Са леве стране кревета су седели моји живи: мајка и Анђа и ујак Вицко Бујовић.

И они су пружали руке:

– Остани. Пред тобом је живот.

Њихови гласови су бледели.

У отвореном тунелу је било све што сам желела. Светлости живота су биле површне. Смејала сам им се.

Тама је била безбедна. Она је звучала као виолончело.

Зимица ми је прошла низ леђа. Душа се згрушала.

Устала сам.

Тунел се затворио.

Мрак се одвијао од мене.

– Ово је било близу – рекла сам.

Смрт ме замало отела.

Затим ме је судбина отела од смрти.

Напољу је свитало.

САН

Спавало је пераштанских петсто породица, двадесет цркава, седамдесет бродова и дванаест оснивачких братстава – казада. Спавали су врли Пераштани – Студени, Дентали, Вукасовићи, Брајковићи, Шестокриловићи, Братице, Стоишићи, Смилојевићи, Шилопи, Чизмаји, Перојевићи и Миоковићи, Смекие, Бадовићи, Бронзе, Висковићи, Баловићи, Мазаровићи, Змајевићи.

Спавао је сваки камен који су младенци бацили на жало Госпе од Шкрпјела. Спавали су Тело Комуне и Тело Грађана, градски капетан и чувари барјака Светог Марка...

Спавале су перашке вендете и buffo трагедије.

ОНИ

Они су искочили из чамаца. Подали су бакље у плићаку. Отворено око им је ослепело. Отворили су затворено. Разабрали су обресе кућа. Дрске чизме су ступиле на калдрму. Блесак искежених зуба осветлио је улице. У следећем тренутку врисак је пробудио Пераст:

– Гусари!

Ваздух је постао пијан. Сабље су се ковитлале над сабљама. Челик је ударао о челик. Био је јул 1700. године. Већина мушкараца је отишла да плови. У Перасту су остали жене и деца. Гусари су се клали са буновном стражом. Грабили су сребрене тањире и кандила. Разбијали су шкриње. Трпали су у вреће мошти светаца опточене сребром.

Једне уз друге су се збиле госпође и служавке. По лицима се видело да не схватају шта им се десило.

– Схватићете – рекао је гусар.

У том моменту, усуд ме је извукао из смрти. Изашла сам на капију. Заповедник ме је ухватио за косу, и гурнуо међу робље.

Свитање је оголило мој удес.

Куће су замениле места. Црквењак је извукао топ из цркве. Топ је загрмео. Пуцањ је личио на ветар. Ветар је однео једног од њих. Крв је лила. Рањеник је хватао ваздух. Заповедник му је положио руку на чело:

– Све ће бити у реду.

Ставио му је нож под браду и повукао. Затим је нож обрисао о мој рукав.

– Ко си ти? – упитала сам га.

– Ја сам твој господар.

Отета. Отета.

Пламенови запаљених кућа и зора су осветлили Пераст. Пена је прскала. Гусари су дигли чамце. Пераст ми је гинуо из очију. Удаљила су се острва Свети Ђорђе и Госпа од Шкрпјела. Дим се дизао са воде. Најдуже сам видела гробље у брду и фортецу Санта Кроче.

Прошли смо кроз Вериге.

Иза Мамуле смо ударили на ветар.

У ПЕСМИ

Пераст су напали гусари. Не први пут. Године 1625, кад је мој деда био мали, дерберски пирати су похарали град и однели три вреће средбених ексвота из Госпе од Шкрпјела. Обрела сам се у песми коју сам знала напамет:

*Штѝа се дјели на Дуждеву мору...
Нису ѝице, нису лабудови...
...неї су оно барбешке їалије...
а на броју ѝринаестї їалија
...јере иду Перастї ѝоробийи...
Тиснули се с шићаром низ море,
А за њима шїањулска армаїа.
Берала их до Оїренїа їрада...*

Тад су гусари из Пераста отели:

*четїирисїа и ѝейнаестї родја,
Међу њима лијеїу љевојку,
Вјереницу Пийер Пеїровића.*

ЗАГРЛИЛА САМ СЕБЕ

Носили су распарене униформе и димије у облику лале. Воњали су на буђав хлеб. Лица су им била жуљевита. Хркали су и кад су будни. Имали су тетоваже бродова и суза. Расла сам са причама о њима. Били су откопане лешине. Гадили су ми се. Избегавала сам да их додирнем погледом.

Заповедник је био длакав као да му је мајка била мува. Звао се Хасан.

Бодри Пераштани су били као мртви. И кад би проговорили, стигли би да се посвађају.

– Озбиљно говорим – почео би дон Јозо.

– Говориш озбиљно – одговорио би капетан Вилотић – али говориш глупости.

Зато су настојали да не причају.

Загрлио је ко је имао кога. Ја сам загрлила себе.

Са гусарима је био венецијански потурчењак, доктор Лазаро Баларин. Наводно је студирао у Падови. Против камена у бубрегу преписивао је напиток од кравље балеге и крви зеца кога је преклао пас. Изгледао је као Лазар кога је Исус оживео, али лоше.

У Венецији су доктора сматрали главним типом будале у комедији дел арте. Он се томе смејао. Испричао ми је како је Насрадин хоџа пао са крова па упитао:

– Докторе, јеси ли ти падао са крова?

Доктор Баларин се распитивао колико откупа може тражити за кога.

- Како се зовеш? – упитао ме је.
- Озана Болица.
- Шта ти је отац?
- Мртав.
- А шта је био?
- Капетан.
- Кога имаш од рода?
- Мајка. Ујак.
- Шта је ујак?
- Капетан Пераста.

ОТАЦ И МАЈКА

Дали су ми име Озана по которској светици. Звали су ме Бојана. Рођена сам у палати Болица у Котору. Неки Никола Болица био је протовестијер цара Душана. Моји преци су седели у Малом Вијећу, продавали чешљеве ћелавима у Марки, огледала слепима у Пуљи, и леуте глувима у Драчу. Гушили су буне у Грбљу.

И пловили.

Увек сам имала више него једно „ми”.

Очев Котор је имао библиотеку још у доба Рима. Мајчин Пераст је био удаљен два сата веслања. Следили смо свој Статут и свог свеца.

– Ми у Котору – говорила сам очевим гласом – поштујемо Светог Трипуна, благотворног заштитника винограда.

– А ми у Перасту – одговорила сам мајчиним гласом – слаavimo убицу змаја, Светог Ђорђа.

Мајка се звала Хијацинта Бујовић Болица. Сматрали су је лепотицом. Волела сам њен мирис и остала сам га жељна. Једном ме је примила у своју собу јер сам била болесна. Много сам кашљала. Она ми је запретила:

– Ако не престанеш, избацићу те напоље.

Да бих остала, целу ноћ сам се гушила неискашљаним кашљем.

Без оца и скоро без мајке, била сам лењо дете.

– Устајте лијени, бог срећу дијели – викала је служавка Анђа.

– Ето, нека је теби удјели.

Мајка је причала да се мој отац, Фране Болица, утопио.

Слуге су шаптале да је побегао од њене лоше нарави и да живи с мулаткињом у Картагани де лос Индиос.

АНЂА

Анђа је у Перасту нашла од глади лек. Видела је море и *прејознала ња*. У граду је мирисала на сир и вуну.

Била је вучица. Подигла ме је као Ромула и Рема. Држала ме је за руку у сумрак кад постане тужно. Тепала ми је:

– Ако ме сниш, преврни јастук да и ја тебе сним.

Она ме је грлила. Она ме примала у постељу. Прозвала ме је Бојана по својој умрлој кћери. Тако ме је звао цео Пераст, па на крају и мајка.

Као и Света Озана Которска, Анђа је била Влахиња. Њени су бакљама плашили вукове. И врагу би каткад палили свећу. Играли су коло на гумну јер је то било једино равно место у селу.

– Турци поље, а Латини море – говорила је. – А Ришћани дрвље и камење.

У њеном селу ништа није расло сем сена и зановета, али је било добре паше. Пара се на брцима ледила, у тикви вода и уље у кандилу. Једном ме је повела на брег изнад свог села.

Траве су биле високе до појаса. Ветар је дувао. Траве су се љуљале и увлачиле ме у себе. Ковитлање је хтело да прогута моју душу. Ту су шиштале виле некупане пољеном. Главна вила се звала Јерисавља. Пратиле су је Нада-нојла и Андресила.

На месту где су Анђини направили кућу, прво су заградили овце. Овце су мирно заспале, па се знало да ће то бити добра кућа. Разбили су два јајета у темељ, жртвовали кокошку на прагу, голуба на огњишту и најпослед петла на крову. Анђа је рођена у доброј кући. У зид је био уграђен стећак, са урезаним јеленом.

КОНТЕ ВИЦКО БУЈОВИЋ

Мој ујак, Вицко Бујовић, из казаде Стојшића, рођен је у Перасту 21. јануара 1660. Био је двадесет две године старији од мене. Мајка га није волела. Он је своју љубав пренео на мене. У детињству би ме дигао и бацао под таваницу и опет ме је хватао. То дечје летење је било најлепша ствар у мом животу.

Вицко је од оца Стјепана наследио висину. Да га обесе, донео би кући вешала. Чело му је било високо. Очи је имао рибље. Био је гвоздена рукавица и моћна сабља Венеције. Он је командовао звонима за узбуну на осмоугаоном звонику Госпе од Крунице, на новој цркви Св. Николе, на манастиру и цркви Светог Антона и Свете Ане. Он је командовао са десет чардак-кула – осматрачница. Имао је библиотеку, али не и времена за читање. Изузетак је била аутобиографија Бенвенута Челинија коју је носио на брод.

Код нас се говорило: „Млеци цвијет а Цариград свијет”. Вицко је проводио време између најсветскијег и најлепшег града. Приман је у цариградске палате где се гаје лале вредне двадесет волова. Гостили су га фанариоти међу којима је било Бокеља. Мајка је говорила:

– Седи са курвом и ђидијом, пита будале за савет и слепце за пут.

Хања, Анкона, Венеција, Атина...

Био је тамо!

Ђенова, Марсеј, Напуљ, Лондон, Мадера...

Рекао је да на Крфу постоје два острва слична нашим у Перасту и да је мирис лука свуда исти.

Градио је кућу у сваком граду.

Адмирал и гусар у служби Републике. Чинило ми се да се са два мача окреће на сребреној пари, као аутоматон. Убијао је оне којима је то било неопходно. Био му је и посао и породична обавеза да ме ослободи. Сањала сам да нас Вицко стиже, стаје Хасану ногом на врат. Хвата ме за струк. Баца у ваздух. Дочекује ме у загрљај.

ПОКРИ МЕ ЗАШТИТИ МЕ!

Зурила сам у тачку где се завршава бескрај. Огромност и сићушност су се срели. Сићушност сам представљала ја.

– Хоћу ли скочити у валове да побегнем од ропства? – питала сам се.

Била сам кћерка и унука капетана, али нисам знала да пливам.

Море је попримало боју из снова – маглену боју жада. Острва су изгледала као магарећа леђа. На њима су били спаљена трава, црквице и ветрењаче. Дно брода је ударало о таласе. Прамац је падао.

Окретала сам се да видим једра и њихове коралне лавове.

Венецијанска флота нас није стизала.

Гусари су знали да се вест о похари проширила. Неке од наших су натерали да веслају. Веслима су помагали ветар. Једра су се распукла као памукове чахуре. У њима је била моћ.

Међу робљем је било и фратара. И стараца. У Перасту сам их виђала са токама. Били су то госпари и патруни. У Перасту је капетан Вилотић носио чипкану крагну. Сад је био деда. Свео се на ћурећи врат и поцепану кошуљу. Вилотић је показивао у различитим правцима:

– *Тамо је Сицилија. Тамо је Кијар. Тамо је Крић.*

Мислим да је говорио глупости.

Његова снаха Луца је певала у црквеном хору у Пера-сту. Суза јој се сливала низ образ. Слабоумна унука је куњала и јела што би нам дали. Деда је настојао да је ора-сположи:

– Кад би измет од вола био тако слadak као онај од пчеле, на свијету гладних не би било. Е!

Гусари су били пуни живота. Они су бацали карте. Лупали су прстењем о даску. Они су били бука и урлајуће море. Длаке су им расле из беоњача. Језик им је личио на комбинацију исхракивања и последњих уздаха. Ухватила сам пар речи.

Хадиди – драги, сејф – сабља, дахаб – злато, шемс – сунце...

Они су се смејали. Они су се стално смејали. Никад нисмо знали да ли се свађају. Здепасти гусар се издирао на неког ћелавог. Док се дерао, ожиљак му се зацрвенео на челу.

– Није то ништа. Они тако говоре – умирио ме је дон Јозо.

Онда је здепасти забио нож ћелавом у стомак.

У муци сам спавала. У муци сам се будила. У муци сам јела тврди хлеб робова.

Наши бродови су имали имена. Је ли га имао и овај брод? Крстила сам га арапском речју коју сам чула.

Дзунуун.

За нама сам видела венецијанску флоту. Очекивала сам једра и коралне лавове.

Питали смо се:

Где смо?

– Воде нас беју од Туниса...

– Паши од Триполија.

Проклет да је човек који јави мом оцу, и врло га обрадова, да му се родила кћер.

Доктор ми је подигао ноге на два бурета. Прегледао ме и рекао:

– Девица.

Племкиње су ретко силовали или преводили у Ислам. То им је одузимало откупну вредност.

Једна служавка није имала среће. Са крицима, пред нама. Пред децом, пред бабама са круницама у рукама. Тако се то догодило. Незамисливо и ван света. А сад у свету и пред сведоцима. То је у мени побудило бруталност и ужас. Знала сам је. Звала се Мара Петровић. Имала је плетенице и црвене образе. Поред ужаса сам осетила и гађење и жалац усхићења. То им нисам опростила.

Моја мржња се хранила грозницом. Бес ми није дао да заспим. Гадили су ми се. Гадили су ми се.

Дрхтала сам од понижења и мржње. Настављала сам да их кунем у себи.

– Земља вас прогонила а море вас избацивало.

Прво сам се молила копљу Светог Ђорђа. Онда сам се молила женској светлости.

– Света Озано, засијај у мени. Ти која си невољнике усрећила, изгубљенике пропутила, робове ослободила, ти која си отрла толике сузе, отри и моје! Преобрази моје мрачне мисли. Проспи своју светлост на мој тупи ум... Сакри ме у голубију правду. Дај да заспем са мирним срцем у тврђави твоје милости.

Покри ме. Заштити ме. Покри ме. Заштити ме...